Fra Det Kgl. Biblioteks tekstportal (tekster.kb.dk)

Forfatter: Goldschmidt, M. A.

Titel: Hertugen af Villa-Medina

Citation: Goldschmidt, M. A.: ”Hertugen af Villa-Medina”, i Goldschmidt, M. A.: *M. Goldschmidts Poetiske Skrifter*, udg. af A. Goldschmidt , 1896-98, s. 204. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-goldschmidt11tom-shoot-workid55741/facsimile.pdf (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: M. Goldschmidts Poetiske Skrifter

XIII.

Hertugen af Villa-Medina.

Om spanske Piger
Vel Rygtet siger,
D. s. v.

Der er blevet talt Meget om den Skæbne, som Hertugen af Villa-Medina havde i Spanien under Kong Filip den 3dje. Man har forklaret hans Handlemaade af, at han var stolt indtil Vanvid, og at hans Forfængelighed ikke tillod ham at elske en Kvinde for hendes Persons, men for hendes Rangs Skyld eller formedelst den Glans, som en Fornemmeres Kjærlighed kastede paa hende. Der gives unægtelig Folk af denne Art, og den Slags Kjærlighed kalde Franskmændene *amour-vanité*. Imidlertid kunde det være, at man ved at lægge Mærke til visse Enkeltheder i Hertugens Liv, som Historieskriverne ikke have skænket Opmærksomhed, kunde komme til en anden og rigtigere Opfattelse. Det vil da

ses, at skjønt han gik Kongen i Vejen overfor Kvinder, var den rette Anledning hertil dog aldeles modsat den, som tillægges ham.

Det synes vel, at han har været meget stolt, ikke blot som Grande af Spanien, men ogsaa paa Grund af sine personlige Fortrin fremfor de fleste andre Mænd; thi han var ej alene udrustet med store Aandsevner og meget smuk, men tillige begavet med en sjelden, man kunde sige: mysteriøs Egenskab, idet, som det syntes, enhver Kvinde, hvis Kjærlighed han ønskede, maatte elske ham og vedblive at elske ham. Der blev hemmelig sagt, at han havde et Tryllemiddel; men saasnart man saa ham, troede man det ikke og begreb, at Alt gik naturlig til.

Han kom inden sit tredivte Aar til sin Skæbnes Afgjørelse ved at møde en Kvinde, hvem han letteli vandt, men som efter at have bøjet sig for ham alt mere rejste sig med sælsom Kvindemagt og bandt ham fuldstændigere, end han havde bundet nogen Kvinde.

Hvorfra denne Magt kom, og hvori den bestaar, lader sig ikke tydeliggjøre. Historien kjender Kvinder, der have været i Besiddelse af den, og Sagnet har paataget sig, hvad Historien ikke formaaede, at forklare deres Herredømme, netop ved at sige, at det beroede paa Troldom, paa en Ring, en Lok Haar eller desl. Saalænge en Mand bar Lokken eller Ringen, var han ikke sig selv mægtig, men droges med uimodstaaelig Længsel til den Kvinde, der saaledes havde tryllet

ham. Ingen tror vel herpaa for Alvor; men ej heller vil Nogen lettelig forklare Tovelilles, Rosamundas, Diana af Poitiers' Magt uden af Noget, der i sig selv er uforklarligt, en særdeles Evne, en kvindelig Genialitet — aldeles forskjellig fra en Mands Genialitet, der er i Karakteren og de intellektuelle Evner —, en Organisme, der, naarsomhelst den vil, tiltaler og griber en Mands Inderste, lader ham paa det Fuldstændigste fornemme noget henrykkende evig Beslægtet og tillige evig Forskjelligt: »das ewig Weibliche«, der er blevet Person. Sagnet har, vel mulig, havt Ret i, at denne Magt ikke kom fra Himlen; men saa har det Dæmoniske i den tillistet sig et Skjær fra det Himmelske, fra det, der ikke kan dø. Thi ønskes det hver en Dannemand, at han aldrig maa møde denne Magt.

Hun var Datter af en Adelsmand, i hvis Hus Hertugen siden sine Drengeaar var vant til at komme næsten daglig. Hvor vanskeligt det end er at skjule Ild, blev deres Forhold ikke bemærket. Hvad der formodenlig bidrog til at vedligeholde Hemmeligheden, var, at der over Inez, ved Siden af det tidligere Barnlige, Ungdommelige, Urolige eller Pikante, nu var kommet en ejendommelig Blufærdighed. I Familien blev sagt: »Nu er hun voxet op og blevet Jomfru.«

Engang stode han og Inez ude paa Balkonen, da den unge Konge red forbi. Kongen saa op. Efter en Stunds Forløb sagde hun: »Hvor han er smuk!« Hertugen fangede hendes Øjne, inden

det Udtryk, hvormed hun havde sagt Ordet, var forsvundet. Det var for ham som en Afgrund, hvori han følte sig selv nær ved at drukne, et Svælg af hemmelighedsfuld Ild, af kvindelig Ærgjerrighed, Skalkagtighed, Selvtillid, Erotik, der paa sindsforvirrende Maade lyste over eller ud af hende.

Fra dette Øjeblik af mistede han den store, stolte Ro, hvormed han hidtil havde set paa Tilværelsen. Bevidstheden om at være født til Kvindens Herre forlod ham eller vaklede som ved et Jordskjælv, og det Pludselige i denne nye Følelse forøgede Angsten, men ogsaa den feberagtige Vilje til at kæmpe og mulig endnu sejre over den Ene. Skjønt det var hende, fra hvem Uroen kom, skjønt han var skinsyg paa hende som nogensinde nogen Mand, og skjønt Anledningen var given mindre af en Mands Blik paa hende end af hendes paa en Mand, var det dog ikke imod hende, at hans Sind vendte sig. Hun havde allerede for megen Magt over ham, ingen Bitterhed kunde komme op imod Sødmen, hvormed hun paavirkede ham. Hans Følelse for hende havde maaske fra Først af ikke fuldstændig været, hvad vi vilde kalde Kjærlighed; men den blev det nu, i et Sekund, eller det foregjøgledes ham saa. Hun var ikke blot det Attraaede, det Liv- og Lysbringende i Tilværelsen; men hun syntes ham at gjemme hans eget Væsen, og han vilde tabe det, hvis hun svigtede. Han var rig overfor hele Verden, men en Tigger overfor hende,

turde og kunde ikke blive vred paa hende, fordre Regnskab af hende, skjønt der for ham intet Mellemværende i Verden var uden mellem hende og ham. Men han vendte sig imod Kongen. Enhver anden Mand vilde han i et lignende Tilfælde have dræbt. Hvad der nu hindrede ham, var ikke deres gamle Venskab — Kongen og han havde i det Mindste leget sammen og holdt af hinanden som Børn —, men Loyaliteten mod hans Souverain, Ærefrygten for den Salvede, hvilken en Hertug af Villa-Medina ikke kunde krænke fuldstændig. Alt indtil Livet kunde han i sin Feber tage fra Kongen — ja, det var en Feber, en Slags Vanvid; thi han mente egenlig ikke Kongen; det var Inez, han vilde trodse, og det blev Kongen.

Der var en Dame, hvem Kongen sagdes at vise Opmærksomhed. Hertugen nærmede sig hende og forsøgte al den Magt, han tidligere havde tiltrot sig, overfor hende. Det lykkedes ham vel ikke i Virkeligheden, men tilsyneladende. Fra det Øjeblik, da han havde tabt Troen paa at kunne beherske en Kvinde absolut, var Troldomsmagten vegen fra ham overfor dem alle. Men hin Dame blev smigret ved, at Hertugen af Villa-Medina, hvem alle Kvinder sagdes at elske, hyldede hende, og hun frygtede desuden hans bekjendte stolte, lidenskabelige Sind. Det skete derfor, at en Dag, da han besøgte Damen og saa et kostbart Skjærf, som Kongen samme Morgen havde sendt hende, gav hun Hertugen det for at

undgaa hans Misfornøjelse. Han bandt Skjærfet om sig og gik ud paa Gaden. Der var Folk ved Hoffet, som kjendte dets Historie, og man gav Kongen Underretning. Men enten har Damen vidst at opdigte en sandsynlig Historie, eller Kongen har ikke villet optage Handsken: Sagen førte ikke til Noget. Imidlertid havde Hertugen af Villa-Medina efter faa Minuters Forløb sagt til sig selv: »Hvad nytter mig det Skjærf! Det er jo ikke fra Inez, at jeg har vundet det! . . . Hvis Kongen havde givet Inez det!« — Han sønderrev Skjærfet, endnu inden han i sin Tanke fik tilføjet: »Hun havde maaske ikke engang vist mig det!«

Han havde altsaa ikke bevist sig selv Noget ved at kunne erobre hin Dame og blive Kongen foretrukken. Det Eneste, han syntes at have godtgjort, var, at Ingen kunde være sikker paa Kvindetroskab. Umuligheden af nogensinde at kunne tale ligefrem med Inez, at kunne faa en tilfredsstillende Forklaring af hint Blik, at kunne tro hende, hvad enten hun talte eller tav, lod hele Luften forekomme ham fyldt med hemmelighedsfuldt Forræderi, og der var knap nogen Forbigaaende, hvem han ikke tiltroede at bringe Bud fra Kongen til Inez eller — endnu mere sindsfortærende — fra Inez til Kongen. For om mulig at udrette Noget og tillige faa Luft for den Stemning, der førte ham imod Kongen, fandt han i sin Feber paa en ny og større Plan.

Han havde længe truffet Forberedelser til at give Hoffet et Skuespil. Han lod nu Theatret indrette paa en egen Maade, og i det Øjeblik, da Skuespillet var forbi, stak han Ild paa Bygningen for i den almindelige Forvirring selv at kunne frelse den unge Dronning og gjøre hende en Kjærlighedserklæring. Altfor mange Øjne havde været tilstede ved Forberedelserne, til at hans Handling kunde blive skjult eller se ud som Tilfælde, og man gjættede ogsaa paa, at han i sin umættelige Stolthed havde løftet sine Øjne til selve Dronningen. Men Forbrydelsen var saa stor, at man kun vovede at hviske derom.

Det vil spørges: Men Dronningen? — Vel, en gammel fransk Dame har sagt: »Jeg er nu blevet sex og firsindstyve Aar, men har endnu ikke set den Mand, hvis Øjne vare revne ud af en Dame, fordi han havde sagt, at han elskede hende«. — Det tilføjes heller ikke, at Dronningen forraadte Hertugen. Men den Maade, hvorpaa han havde frelst hende, var i alt Fald imod Etiketten, og Spørgsmaalet var om, hvorvidt Kongen skulde efter Omstændighederne skænke Sagen Opmærksomhed eller ikke. Kongen var altid meget langsom i sine Beslutninger og tav længe.

Hertugen havde gjort Regning paa, at Inez ved at erfare hans Handling eller Bedrift skulde anse Dronningen for en farlig Rivalinde og blive skinsyg og angst og foreslaa ham at flygte. Men da han kom til hende og paa hendes Opfordring

fortalte, med tilsyneladende Diskretion, viste hun intet Tegn paa Skinsyge, men satte et næsten umærkeligt Smil op.

Hertugen udlagde det paa sin Maade, fandt deri en saadan ubevislig, uhaandgribelig Bebudelse om Erstatning for Kongen, at han ønskede sig død, idet han gik bort.

Han vendte om, gik til hendes Fader, bad om hendes Haand og foreslog, at hele Familien skulde rejse til en fjern Provins, hvor han havde Godser. Hertugen vidste godt ved sig selv, at dette ikke engang havde den Fortjeneste at være moralsk, men at det var et Frafald fra Kjærlighed, Ungdom og Tro, et Forsøg paa at sætte Loven i Aandens Sted, at redde det Ydre, det Faktiske, medens det Sjælelige, som hidtil havde været hele Kampens Gjenstand, traadte tilbage. Det var en anden Hertug af Villa-Medina end den hidtidige, der foreslog Ægteskab; i den forrige var Fjedren bristet. Faderen var imidlertid strax villig, og den forestaaende Formæling blev bekjendtgjort.

Dagen efter forfremmede Kongen Adelsmanden til en høj Post og gav hans Datter en Ansættelse ved Hove, som hun ikke uden kongelig Tilladelse kunde forlade, og samme Dag indbød Kongen endvidere Hertugen til en Kjøretur.

De kom forbi en Galge, hvor der endnu hang en Forbryder, og Kongen sagde, idet han pegede paa den Hængte: »Hvis han havde forladt Madrid i rette Tid, vilde det ikke gaaet ham ilde.«

Hertugen forstod fuldkomment Meningen, men svarede: »Allerhelligste Majestæt, hvis den Mand havde været en Adelsmand og havt sit Sind i Madrid, vilde han være gaaet ud ad den ene Port og kommen ind ad den anden.«

Den følgende Dag, da Hertugen af Villa-Medina red sin sædvanlige Tur gjennem Prado, traadte en Mand frem med en Bøsse og raabte: »E por mandamiento del Re! Paa Kongens Befaling!« og skød Hertugen.